

KONFERENCJA NAUKOWA
„REFORMACJA POLSKA NA TLE REFORMACJI EUROPEJSKIEJ.
W PIĘĆSETLECIU URODZIN JANA ŁASKIEGO (1499–1560)”
Instytut Historii PAN, Warszawa 7–8 X 1999

Konferencja została przygotowana przez Instytut Historii PAN, Uniwersytet Warszawski oraz Komisję Dziejów Odrodzenia i Reformacji Komitetu Nauk Historycznych PAN, a skoordynowana z organizowanymi przez Kościół Ewangelicko-Reformowany obchodami rocznicowymi. Obrady w Sali Lelewelowskiej IH PAN otworzył jego Dyrektor, Stanisław Bylina, a potem Janusz Tazbir wygłosił wprowadzenie, charakteryzujące pokrótce stan badań nad Reformacją oraz postacią Jana Łaskiego.

Następnie Halina Kowalska-Kossobudzka (IH PAN, Kraków) przedstawiła referat pt. „Wpływ Jana Łaskiego na kształtowanie się Kościoła reformacyjnego w Małopolsce”, w którym podsumowała wyniki badań nad ostatnim okresem życia reformatora, a Henryk Gmiterek (UMCS, Lublin) scharakteryzował wpływ Łaskiego na kształtowanie się stosunków międzywyznaniowych w Polsce w referacie zatytułowanym „Jan Łaski a problem unii kalwinistów małopolskich z braćmi czeskimi w XVI w.”.

Po dyskusji głos zabrała Maria Bogucka (IH PAN, Warszawa), która przedstawiła referat pt. „Prusy Królewskie jako teren styku wielu kultur i wpływ tego zjawiska na rozwój Reformacji. Przykład Gdańska”, a następnie Janusz Maciuszko (Chrześcijańska Akademia Teologiczna, Warszawa) omówił stosunek Łaskiego do luteranckiego wyznania wiary w referacie pt. „Jan Łaski a «Confessio Augustana»”. Kolejny referat pt. „Związki międzykulturowe oraz kontakty indywidualne protestantów z Wielkiego Księstwa Litewskiego i krajów Europy Środkowej w drugiej połowie XVI w.” przedstawiła Ingė Lukšaitė (Instytut Historii Litwy, Wilno). Wreszcie na zakończenie związku polskiej Reformacji z kulturą węgierską XVI w. w referacie pt. „Jan Łaski a unitarianie siedmiogrodzcy” przedstawił Mihály Balázs (Uniwersytet im. Attili Józsefa, Szeged).

Drugiego dnia obrady rozpoczęły się od wystąpienia Petera Bietenholza (Uniwersytet Saskatchewan), który mówił o polskich interpretacjach Erazmiańskiej koncepcji zgody chrześcijańskiej. W referacie zatytułowanym „Concordia Christiana. Erasmus though and Polish reality” omówił stanowisko Łaskiego, Andrzeja Frycza Modrzewskiego i Stanisława Hozjusza. Następnie odczytano referat nieobecnego Phillipe’a Denis (Uniwersytet Natalu, RPA), zatytułowany „From Johannes a Lasco to Jean Morely. Shift and continuity in 16th century reformed ecclesiology”. Autor zajął się analogiami z myślą Łaskiego w koncepcjach o pokolenie młodszego, reformowanego teologa francuskiego.

Po dyskusji głos zabrał Max Engammare (Fédération Internationale des Sociétés et Instituts pour l’Étude de la Renaissance, Genewa), który przedstawił referat pt. „Johannes a Lasco’s copy of Erasmus’s New Testament”, w którym zanalizował 82 adnotacje Erazma z Rotterdamu oraz Łaskiego na marginesach Nowego Testamentu. Ostatnim referentem był Jasper Vree (Wolny Uniwersytet, Amsterdam). W wystąpieniu zatytułowanym „The editions of Johannes a Lasco’s works, especially the *Opera omnia* edition by Abraham Kuyper, in their historical context” zreferował swe ustalenia dotyczące studiów tego wybitnego holenderskiego teologa i polityka nad dziełem Łaskiego. Szczególnie ostatni referat wywołał ożywioną dyskusję, w której zwracano uwagę na małą

w Polsce znane zainteresowanie teologią Łaskiego w XIX w., w związku z ówczesnym dążeniem do reformy religijności ewangelickiej.

W obradach licznie wzięli udział historycy i teologowie polscy oraz przedstawiciele ośrodków zagranicznych. Całość obrad toczących się w językach polskim i angielskim była symultanicznie tłumaczona, co znacznie wpłynęło na ożywienie dyskusji. Organizatorzy czynili starania o wydanie drukiem materiałów konferencji.

*Wojciech Krtegeisen
(Warszawa)*

KONFERENCJA REDAKTORÓW CZASOPISM HISTORYCZNYCH W TRYDENCIE

Konferencja ta odbyła się w dniach 24–25 lutego 2000 r. z inicjatywy działającego w ramach Instytutu Kultury w Trydencie Centrum włosko–niemieckich studiów historycznych (Centro per gli Studi Storici Italo-Germanici — Italienisch-Deutsch Historisches Institut), którego dyrektorem jest Giorgio Cracco. Uczestniczyli w niej redaktorzy naczelni następujących pism włoskich: „Cromohs (Cyber Review of Modern Historiography)” — Guido Abbatista; „Quaderni Storici” — Angelo Torre; „Rivista Storica Italiana” — Emilio Gabba; „Storia della Storiografia” — Edoardo Tartarolo; „Storica” — Marcello Verga; „Studii medievali” — Claudio Leonardi oraz czasopism niemieckich: „Archiv für Kulturgeschichte” — Egon Boshof; „Comparativ” — Matthias Middell; „Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte” — Hans Pohl; „Zeitschrift für Geschichtswissenschaft” — Wolfgang Benz.

Jedynym nieniemieckim i niewłoskim czasopismem zaproszonym na konferencję były „Acta Poloniae Historica”, reprezentowane na konferencji przez niżej podpisaną w zastępstwie nieobecnej Marii Boguckiej, redaktora naczelnego APH. Zaproszenie to świadczy wyraźnie o randze, jaką „Acta” wywalczyły sobie w międzynarodowym środowisku historycznym. Znalazło to zresztą wyraz w dyskusji.

Traktując konferencję jako pierwszy etap wymiany doświadczeń między redaktorami różnych czasopism, organizatorzy nie przewidzieli referatów, proponując tylko kilka zasadniczych tematów pod dyskusję, której moderatorami byli E. Tartarolo i M. Middell. Obrady toczyły się w językach niemieckim i włoskim.

Po wprowadzeniu wygłoszonym przez G. Cracco, uczestnicy po kolei, poczynając od najstarszego czasopisma „Rivista Storica Italiana” i kończąc na najmłodszym „Cromohs”, przedstawiali redagowane przez siebie pisma, charakteryzując ich specyfikę, osiągnięcia i problemy. Niektóre problemy okazały się wspólne jeśli nie dla wszystkich, to w każdym razie dla znacznej liczby reprezentowanych na konferencji czasopism. Stwierdzono między innymi bardzo poważne w ostatnich latach zmniejszenie się liczby abonentów prywatnych — czasopisma abonowane są głównie przez biblioteki i instytucje naukowe. Dotyczy to zarówno pism adresowanych do specjalistów, jak i tych przeznaczonych dla szerszego grona czytelników, w szczególności studentów i doktorantów z zakresu nauk historycznych. Przyczyny tego stanu rzeczy upatrywano w fakcie narzucania przez wydawców bardzo wysokich cen czasopism, postulowano więc, aby cena jednego numeru kształtowała się poniżej kosztów sporządzenia zeń kserokopii. Uskarżano się również na trudne stosunki z wydawcami, którzy nie rozumieją postulatów redaktorów i zarzucają im brak zrozumienia dla reguł rynku. Obserwuje się ostatnio zmniejszenie się nakładów zarówno czasopism, jak i książek historycznych, z drugiej jednak strony czasopismom takim jak „Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte” i „Archiv für Kulturgeschichte”, reprezentującym szersze spektrum tematyczne łatwiej jest utrzymać większy nakład i mogą się one obyć bez dofinansowania.

Narzekano na trudność z publikacją numerów monotematycznych, na brak artykułów z zakresu historii starożytnej i średniowiecznej, niechęć autorów do podejmowania się pisania recenzji i prawie niemożliwe do przewyciężenia kłopoty ze znalezieniem chętnych do opracowania przeglądów literatury.

Ważnym zagadnieniem, któremu poświęcono wiele miejsca w dyskusji, była sprawa nowych form komunikacji elektronicznej i możliwości wydawania czasopism on-line. Interesujące doświadczenia w tym zakresie zaprezentował G. Abbatista, wydający od czterech lat rocznik „Cromohs”, wychodzący wyłącznie on-line. Tematyka pisma skupia się na historii kultury, historii myśli i metodologii historycznej. Każdy tom zawiera cztery artykuły merytoryczne, przeglądy i bibliografię publikacji, kronikę życia naukowego. Redakcja korzysta z serwera uniwersytetu florenckiego i opiera się na pracy wolontariuszy, koszty własne wydawania pisma są więc znikome. Może ona publikować nawet teksty bardzo obszerne, a czas pomiędzy otrzymaniem artykułu i jego publikacją jest bardzo krótki (adres internetowy pisma www.unifi.it/riviste/cromohs). Od ubiegłego roku zaczął również ukazywać się on-line — niezależnie od formy drukowanej — wydawany w Lipsku młody, bo powstały w 1991 r. dwumiesięcznik „Comparativ”. Poszczególne zeszyty tego pisma są monotematyczne, praca redakcji zorganizowana jest w ten sposób, że zawsze jeden z redaktorów proponuje temat, dobiera autorów i do końca czuwa nad wydaniem danego zeszytu. Redakcja zmierza do tego, aby z pisma korzystali również studenci. Pierwsze doświadczenia z wydawnictwem internetowym okazały się korzystne — koszty wydania są znacznie niższe, natomiast zainteresowanie czytelników większe. Doceniając korzyści wypływające z publikacji on-line, ubolewano jednak, że kraje europejskie pozostają w tym względzie w tyle za Stanami Zjednoczonymi, ponieważ publikacje te pozostawione są prywatnej inicjatywie redaktorów i nie mogą liczyć na żadne subwencje ani państwowe, ani europejskie.

Interesującą koncepcję pisma przedstawił A. Torre, redaktor „Quaderni Storici”, traktując czasopismo jako rodzaj stowarzyszenia czy klubu integrującego środowisko historyków i stwarzającego forum dyskusyjne. Zaznaczał on jednocześnie, że czytelnicy „Quaderni” są nietypowi, pismo jest bowiem prenumerowane nie tylko przez historyków, ale również przez wiele bibliotek lokalnych. Nieco zbliżone podejście reprezentuje redakcja czasopisma „Storica”, która organizuje nawet szkoły letnie dla młodych historyków. Czytelnicy tego pisma rekrutują się głównie wśród doktorantów.

Jednym z najważniejszych zagadnień podjętych w dyskusji była wreszcie sprawa „denacjonalizacji” badań historycznych i czasopiśmiennictwa historycznego. Konieczność tego podkreślał szczególnie mocno G. Cracco, roczniki wydawane przez jego Instytut mają bowiem w założeniu być pomostem między historiografią włoską a niemiecką. Zastanawiano się, czy nieuniknione będzie publikowanie artykułów wyłącznie w języku angielskim. Większość obecnych była zdania, że nie należy rezygnować z języków narodowych, trzeba jednak współpracować z sobą tak, by móc na łamach swego pisma przedstawiać toczące się w innych krajach dyskusje. Integracji międzynarodowego środowiska historycznego służy szczególnie „Storia della storiografia”, powstała jako płaszczyzna dialogu między historykami historiografii z różnych krajów. Otwarte na wszelkie rodzaje tematyki związanej z historią historiografii, pismo to stara się w miarę możliwości publikować numery monotematyczne.

Wnioski, jakie można było wyciągnąć z tej wymiany poglądów, dałyby się streścić następująco: różnorodność czasopism historycznych stanowi ich zaletę i nie należy dążyć w tej materii do jakiejś unifikacji. Jednocześnie jednak trzeba wspierać wysiłki zmierzające do przezwyciężenia tendencji do zamykania się w ramach historiografii narodowych. Dużą rolę mogą tu odegrać zarówno perspektywy coraz szerszego korzystania z możliwości publikacji w internecie, jak i bieżąca współpraca i wymiana informacji między redakcjami różnych czasopism. W konsekwencji postulowano zorganizowanie po pewnym czasie ponownego spotkania roboczego redaktorów.

*Monika Hamanowa
(Warszawa)*

KONFERENCJA NAUKOWA
„ALEKSANDER GIEYSZTOR 1916–1999, UOMO E STUDIO”
Rzym 15 V 2000

W lutym minęła pierwsza rocznica śmierci Aleksandra Gieysztora. W ciągu roku w kraju i za granicą zorganizowano kilkanaście konferencji poświęconych życiu i dorobkowi naukowemu Profesora. Ostatnia, przygotowana przez Instytut Polski oraz Bibliotekę i Stację Badawczą PAN w Rzymie, we współpracy z Istituto Storico Italiano per il Medio Evo, odbyła się 15 maja 2000 r. Patronat nad konferencją objął minister spraw zagranicznych RP, Bronisław Geremek. W spotkaniu udział wzięli historycy z całej Europy, współpracownicy i uczniowie Aleksandra Gieysztora.

W imieniu polskich organizatorów obrady otworzyli Krzysztof Żaboklicki i Elżbieta Jogalla, Istituto Storico Italiano reprezentował Girolamo Arnaldi, który poprowadził przedpołudniową część obrad. Obradom popołudniowym przewodniczył François Bougard z École française de Rome.

Jako pierwszy został przedstawiony referat „Archiwum prywatne Aleksandra Gieysztora”, przygotowany przez Anetę Pieniędzy-Skrzypczak (Warszawa). Autorka omówiła charakter zespołu, stan zachowania archiwaliów i problemy związane z opracowaniem ogromnej spuścizny oraz możliwości publikacji prac Aleksandra Gieysztora pozostających dotąd w rękopisach. Zwróciła również uwagę na znaczenie tego archiwum dla badaczy historii najnowszej i historii historiografii.

Referat Andrzeja Rottermunda (odczytany pod nieobecność autora) był poświęcony zasługom Aleksandra Gieysztora w opracowaniu i realizacji projektu odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie oraz jego wieloletniej działalności na stanowisku dyrektora zrekonstruowanego Zamku.

Ovidio Capitani (Bolonja) w przesłanym organizatorom wystąpieniu omówił wieloletnią współpracę Aleksandra Gieysztora z Centro Italiano di Studi sull'Alto Medioevo w Spoleto. Zwrócił uwagę na jego zasługę otwarcia historiografii zachodnioeuropejskiej na Wschód i obalenia wielu stereotypów ciążyących nad obrazem tej części Europy. Jednocześnie zaakcentował rolę Aleksandra Gieysztora w kształtowaniu nowych metod badawczych, rozszerzeniu interdyscyplinarności badań historycznych i uświadomieniu roli historii kultury materialnej.

Arnold Esch (Getynga) w referacie „Aleksander Gieysztor i historiografia niemiecka” przedstawił znaczenie działalności Aleksandra Gieysztora w zacieśnianiu kontaktów naukowych z historykami niemieckimi zarówno z RFN, jak i z NRD i wprowadzaniu rezultatów ich badań do obiegu naukowego w Polsce. Podkreślił rolę, jaką obustronna współpraca naukowa rozwijająca się dzięki inicjatywom Aleksandra Gieysztora odegrała w kształtowaniu powojennych stosunków polsko-niemieckich.

W programie konferencji było przewidziane wystąpienie André Vaucheza (Rzym), poświęcone wieloletnim kontaktom Aleksandra Gieysztora z Francją, niestety nie zostało zaprezentowane. Organizatorzy zapowiedzieli włączenie tego referatu do przygotowywanej publikacji.

Budowaniem pomostu między Wschodem i Zachodem nazwał działalność naukową Aleksandra Gieysztora Sante Graciotti. W referacie „Europa Aleksandra Gieysztora” zwrócił uwagę na rolę, jaką odegrał On w uświadamianiu wielości związków kulturowych łączących Polskę z Europą Zachodnią.

Różne perspektywy badawcze przyjmowane przez Aleksandra Gieysztora, umiejętność swobodnego przechodzenia od historii lokalnej do historii uniwersalnej ukazał Henryk Samsonowicz (Warszawa) w referacie „Aleksander Gieysztor, historyk Europy, historyk Polski”. Omówił znaczenie studiów nad historią Warszawy dla badań nad dziejami kraju i, szerzej, dziejami miasta jako zjawiska europejskiego.

Gábor Klaniczay (Budapeszt) w referacie „Europa Środkowa Aleksandra Gieysztora” zajął się koncepcją Europy w badaniach Aleksandra Gieysztora na tle historiografii europejskiej, a zwłaszcza problemem roli i znaczenia państw słowiańskich jako czynnika współtworzącego jej oblicze w średniowieczu. Podkreślił również zasługi Aleksandra Gieysztora w powołaniu Uniwersytetu Środkowoeuropejskiego.

Następnie głos zabrała Halina Manikowska (Warszawa), która wygłosiła referat „Aleksander Gieysztor, historyk kultury — metodologia i problematyka badań”. Zwróciła uwagę na charakterystyczną dla Profesora umiejętność wykorzystywania i twórczego łączenia różnych metod badawczych oraz wielokierunkowość jego zainteresowań. Przypomniała również sylwetkę Aleksandra Gieysztor jako nauczyciela pokoleń mediewistów.

Jako ostatni wystąpił Tomasz Orłowski (Rzym). Przedstawił referat „Badania Aleksandra Gieysztor nad ikonografią władzy”. Skoncentrował się na ukazaniu metod zastosowanych przez Profesora w studiach nad atrybutami i rytuałami władzy w kontekście europejskich badań historyków sztuki.

Podsumowania obrad dokonała Elżbieta Jogała, dyrektor Instytutu Polskiego w Rzymie, która podkreśliła wielowymiarowość osoby Aleksandra Gieysztor, bogactwo zainteresowań i szczególne znaczenie nie tylko dla mediewistyki, ale dla historii Polski ostatniego półwiecza.

*Aneta Pieniądz-Skrzypczak
(Warszawa)*